اخلاق در حوزه

تغییر ناپسندها به دست خداست

آیت‌الله ری‌شهری رحمه‌الله

«وفیما أنکَرتَ تَغییر»[1]

این جمله، ششمین جمله از بند بیستم دعای نورانی مکارم‌الاخلاق است که امام زین‌العابدین علیه‌السلام در مقام مناجات و به‌عنوان مقدمه برای درخواست‌های پس از آن، خطاب به خداوند سبحان می‌فرماید: «و در آنچه دوست نداری، تغییری هست.»

در ریاض السالکین در شرح این جمله، چنین آمده است:

«أنکَرتُ علیه فِعلَه إنکاراً عِبتُه هَجُنتُه وغَیّرتُ الشیءَ تغییراً أزَلتُه عمّا کان علیه فتَغَیَّر؛ یعنی أنّک قادرٌ علی تغییرِ ما لا تَرتَضیه بما تَرتضیه»[2]؛ کارش را انکار کردم؛ یعنی کار او را زشت و ناپسند شمردم و چیزی را تغییر دادم؛ یعنی آن را از حالت اولیه‌اش برگرداندم؛ پس به‌شکلی دیگر درآمد. بنابراین، مقصود این است که ای خدا! تو توانایی این را داری که آنچه را نمی‌پسندی، به چیزی که می‌پسندی، دگرگون سازی.

طبق این معنا، جمله یادشده مصداقی از جمله پیشین است که فرمود: «ولِما فَسَدَ صَلاح»؛ زیرا کسی که اعمال فاسد انسان را به صلاح تبدیل می‌کند، درواقع اعمال ناپسند و منکر او را به کارهای پسندیده و معروف تغییر داده است.

منکراتی که خداوند توانایی تغییر آنها را به کارهای معروف دارد، همه بدی‌ها و گناهان را در بر می‌گیرد و در مقابل، انواع خوبی‌ها در عنوان معروف جای می‌گیرند و برای شناخت معروف و منکر، در شماری از روایات، ما را به داوری وجدان (فطرت) فرا خوانده‌اند؛ چراکه فطرت‌های پاک و سالم توانایی تشخیص «خیر» از «شر»، «معروف» از «منکر»، «بِرّ» از «اثم» و «احسان» از «اسائه» را دارند.[3]

از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله روایت شده است که فرمود:

«إنَّ الخَیرَ طُمَأنینَةٌ وإنَّ الشَّرَّ ریبَةٌ»؛[4] نیکی، مایه اطمینان خاطر است و بدی، مایه اضطراب و تردید.

همچنین در سخنی دیگر از ایشان آمده است:

«البِرُّ مَا اطْمَأَنَّ إِلَیهِ القَلبُ وَاطْمَأَنَّت إِلَیهِ النَّفسُ، وَالإِثمُ ما حاكَ فِی القَلبِ وتَرَدَّدَ فِی الصَّدرِ وإن أفتاكَ النَّاسُ»؛[5] نیکی آن است که دل و جانت با آن آرام می‌گیرد و گناه، آن است که در دلت اضطراب ایجاد می‌کند و در سینه‌ات تردید پدید می‌آورد. آن را واگذار؛ هرچند مردم برخلاف آنچه دلت می‌فهمد، اظهار نظر کنند.

تجربه نیز این را نشان می‌دهد که دل انسان، از انجام دادن کار خیر، آرامش می‌یابد و در مقابل، هنگام آلوده شدن به گناه و کارِ «شر»، ناآرام می‌گردد؛ از این‌رو در موارد شبهه، آرامش دل، نشانه «خیر» و «برّ» است و ناآرامی و بی‌قراری آن، نشانه «شرّ» و «اثم».

نکته‌ای که از جمله پایانی روایت دوم به دست می‌آید، این است که هر گاه رأی مردم در برابر داوری وجدان انسان قرار گیرد، رأی آنها، ارزشی ندارد. بنابراین، اگر وجدان پاک، درستی و خوبیِ کاری را گواهی می‌دهد، انسان حق ندارد، به‌دلیل اینکه مردم نمی‌پسندند، آن را رها کند. همچنین اگر کاری را نادرست و بد می‌داند، انسان حق ندارد، آن را انجام دهد، به این دلیل که مردم آن را می‌پسندند!

گفتنی است که علت احساس آرامش روانی هنگام رفتارهای نیک و پسندیده، هماهنگی آن با فطرت سالم انسان است و در مقابل، علت اضطراب قلبی هنگام رفتارهای زشت و ناپسند، ناهماهنگی آن با سرشت انسانی است؛ به‌طور کلّی، احکام دین اسلام با منطق خرد و فطرت، منطبق و با نیازهای واقعی و خواسته‌های فطری انسان، کاملاً هماهنگ‌اند. در روایتی از امیرمؤمنان علیه‌السلام می‌خوانیم:

«إنَّهُ لَم یَأمُركَ إلّا بِحَسَنٍ ولَم یَنهَكَ إلّا عَن قَبیحٍ»؛[6] خداوند، تو را جز به نیکی، فرمان نداده و جز از زشتی، نهی نکرده است.

این روایت ریشه قرآنی دارد. خداوند سبحان می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسانِ وَإِیتاءِ ذِي الْقُرْبی وَیَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾؛[7] خداوند به عدالت و نیکی کردن و ادای حقّ خویشاوند، فرمان می‌دهد و از کارهای زشت و ناپسند و افزون‌جویی، بازمی‌دارد.

• پی‌نوشت‌ها

۱. الصحیفه السجّادیّه، الإمام زین‌العابدین علیه‌السلام، الدعاء ۲۰؛
۲. ریاض السالکین فی شرح صحیفة سید الساجدین (صلوات الله علیه)، السید علی خان المدنی (۱۱۲۰ق): ج۳، ص۳۹۶؛
۳. خداوند سبحان می‌فرماید: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾؛ سوگند به جان آدمی و آنکه آن را به‌هنجار داشت؛ پس به او فجور و تقوایش را الهام کرد. . سوره شمس، آیه۷ و ۸ . و نیز می‌فرماید: ﴿وَهَدَیْنَاهُ النَّجْدَیْنِ﴾؛ و او را به راه خیر و شر هدایت کردیم. . سوره بلد، آیه۱۰؛
۴. المستدرک علی الصحیحین، ج۲، ص۱۵، ح۲۱۶۹؛
۵. مسند ابن‌حنبل، ج۲۹، ص۵۲۸ ، ح۱۸۰۰۱؛
۶. نهج‌البلاغه، نامه ۳۱؛
۷. سوره نحل، آیه۹۰.

کانال هفته‌نامه افق حوزه
در پیام‌رسان‌های سروش و ایتا
@ofogh_howzah

فقاهت توأم با اهتمام به تبلیغات دینی و اصول اعتقادی

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدجعفر طبسی

در آستانه تشکیل کنگره مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری قدس‌سره مؤسس حوزه علمیه قم قرار گرفته‌ایم. این فقیه وارسته و آگاه‌به‌زمان، علاوه بر تربیت شاگردانی مبرز و تقدیم آنها به حوزه نوپای آن روز، به دو امر بسیار عنایت داشت. یکی امر تبلیغ و دیگری اهمیت بخشیدن به اصول دین و پرورش دادن آن در حوزه علمیه.

• اهتمام حاج شیخ عبدالکریم به تبلیغ

شاگرد ایشان مرحوم آیت‌الله حاج شیخ محمدرضا طبسی می‌گفت: آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری قدس‌سره مرد بسیار روشن و فکوری بود؛ به‌طوری‌که در امور مختلف بسیار خوب می‌اندیشید؛ مثلاً در امر تبلیغ و منبر رفتن از اصل این عمل، حمایت لازم را به‌عمل می‌آورد. در عین حال، راضی نبود که هر کسی با هر اندازه معلومات، به‌عنوان سخنران به منبر برود. حاج شیخ عبدالکریم در این رابطه تا زمانی که از هر جهت به اطمینان نمی‌رسید، اجازه تبلیغ و منبر رفتن به افراد نمی‌داد. ایشان شخصاً از افراد متقاضی امتحانِ منبر می‌گرفت. در خاطرم هست که آقایی از یزد آمده بود و بسیار اصرار داشت که برای تبلیغ اعزام بشود و از مرحوم حاج شیخ اجازه می‌خواست. مرحوم حاج شیخ فرمود: منبر برو تا سخنرانی شما را ببینم. وقتی منبر رفتن او را دید، فرمود: شما برای منبر رفتن و تبلیغ کردن مناسب نیستید. از این مواجهه حاج شیخ فهمیده می‌شود که هر کسی حق منبر رفتن و سخن گفتن از دین را ندارد. فقیه خراسان مرحوم طبرسی می‌گفت: منبر و تبلیغ در حوزه قم را ما به راه انداختیم. (فقیه خراسان، ص ۶۳) به این صورت که شب‌های پنجشنبه در حجره‌ای که نزدیک حوض فیضیه بود، جمع می‌شدیم. من و شیخ علی‌اصغر صالحی و شیخ غلامعلی مازندرانی و سیدمحمد قزوینی و شیخ محمد بروجردی هر هفته جلسه‌ای داشتیم و یک نفر از ما سخنرانی می‌کرد و از جلد دهم بحارالانوار حدیث می‌خواند. به‌تدریج شیخ محمدحسین ساوجی در حجره کناری ما و همچنین ساکنان سایر حجرات متوجه این کار ما شدند و از این برنامه آموزشی تبلیغی الگو گرفتند. در دهه آخر ماه صفر من به ساوه رفتم و دوستان دیگر به سایر نقاط رفتند. مثلاً مرحوم آقای محمد داماد، آشتیان را انتخاب کرد و مرحوم انصاری یزد را و بنده و مرحوم حاج شیخ ابوالفضل زاهدی به آباده شیراز رفتیم. مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری به این کار علاقه فراوان نشان داد؛ زیرا پس از ۵ سال اقامتم در قم، مایل بودم به طبس مسافرت کنم و وقتی موضوع را کتباً برای ایشان نوشتم، ایشان در پاسخ مرقوم داشت: تا بیستم شوّال مأذون هستید؛ به‌شرطی که رشته تبلیغ و منبر را ترک نکنید. تصویر متن نامه و جوابیه ایشان موجود است و در کتاب نگرشی کوتاه بر زندگی حاج شیخ محمدرضا طبسی منتشر شده است.

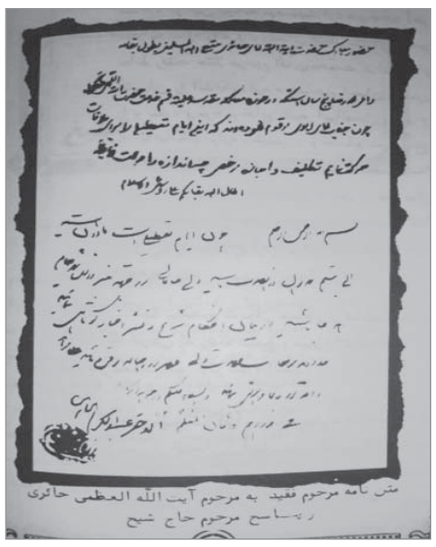

متن نامه مرحوم فقیه به مرحوم آیت الله العظمی حائری ره ساوه مرحوم حاج شیخ

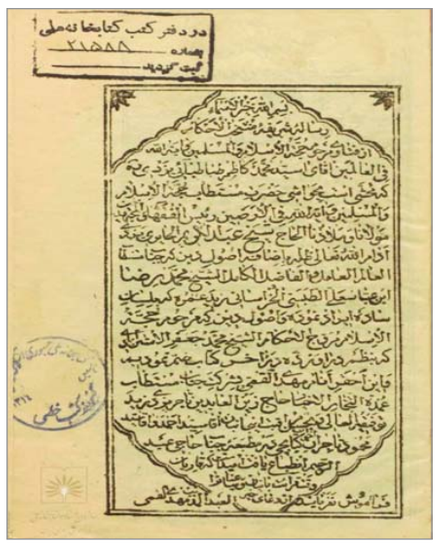

• اهتمام حاج شیخ عبدالکریم به اصول اعتقادی

شخصاً از مرحوم والد شنیدم که فرمود: زمانی که قم بودم، رساله‌ای در اصول دین نوشتم و آن را به استادم حاج شیخ عبدالکریم حائری قدس‌سره تقدیم نمودم. ایشان پس از مطالعه آن را تأیید کرد و امر فرمود: این رساله اعتقادی، در اول رساله عملیّه خود ایشان چاپ بشود. متن رساله مرحوم حاج شیخ عبدالکریم به‌نام منتخب‌الاحکام به ضمیمه رساله اصول دین مرحوم طبسی منتشر گردید. روزی هم خدمت مرحوم والد نشسته بودم که مرحوم حاج شیخ مرتضی حائری رحمه‌الله فرزند مرحوم حاج شیخ آمد. بنده موضوع چاپ رساله اعتقادی در ابتدای رساله عملیه را مطرح کردم و ایشان فرمودند: بله درست است و من این رساله را در کتابخانه‌ام دارم.

این حرکت مرحوم حاج شیخ، نمایان‌گر دو موضوع است: اولاً اهتمام ویژه ایشان به امور اعتقادی و ثانیاً اعتماد کامل ایشان به مرحوم آیت‌الله طبسی به‌طوری که اجازه دادند، رساله اصول دین ایشان در ابتدای رساله عملیّه چاپ شود.

ملاحظه می‌کنیم که اهتمام به امر تبلیغ و نشر معارف حقه اعتقادی و پاسخگویی به شبهات فقهی و کلامی، در سیره مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی و شاگرد برجسته ایشان، مرحوم حاج شیخ محمدرضا طبسی وجود داشته است و بی‌تردید شایسته است که حوزه‌های علمیه، امروز نیز از چنین رویکردی تبعیت نمایند.

هزینه گزاف ترک مقاومت و ترس از گسترش جنگ

نوشتاری از حجت‌الاسلام والمسلمین محمد ملک‌زاده، عضو هیأت علمی گروه سیاست پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

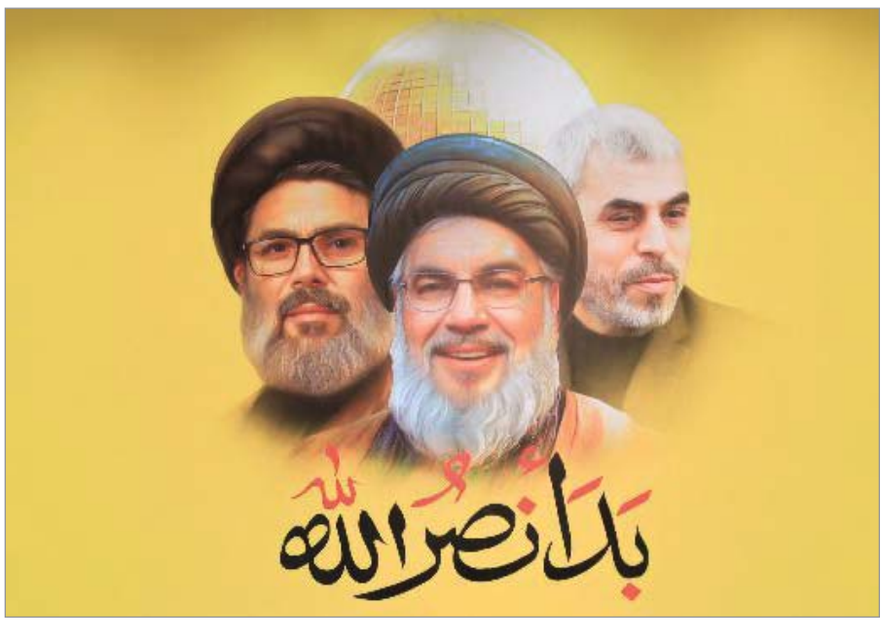

در حاشیه دلایل فزونی یافتن جنایات و کشتار وحشیانه آمریکا و رژیم صهیونیستی در منطقه و به شهادت رساندن فرماندهان مقاومت به‌ویژه شهید بزرگوار سیدحسن نصرالله سخن بسیار است؛ اما در این میان توجه به دو نکته از اهمیت بیشتری برخوردار است:

برخی در یک تحلیل سطحی، اتفاقات اخیر را نتیجه مقاومت سرسختانه جبهه مقاومت به رهبری ایران در مقابل آمریکا می‌دانند. این در حالی است که یکی از آثار مقاومت چنانچه بر پایه منطقِ حساب‌گرانه «سود-ضرر» هم مورد بررسی قرار گیرد،، سود بیشتر مقاومت در مقایسه با سازش و ترک مقاومت است. از نظر قرآن کریم نتیجه مقاومت، اگر به کشته شدن در راه خدا و شهادت هم ختم شود، باز به سود جریان مقاومت خواهد بود.

زیرا خداوند بهای زیادی در ازای آن می‌پردازد که همانا سعادت اخروی و داخل شدن در بهشت رضوان خواهد بود. (محمد: ۶-۴). این درحالی است که از نظر قرآن کریم، ترک مقاومت و سازش با دشمن، مسلمانان را متحمل خسارات و هزینه‌های سنگینی می‌کند. خداوند پس از آنکه مسلمانان را از دوستی و سازش با دشمنان اسلام برحذر داشته و می‌فرماید ﴿یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِیَاءَ﴾ (ممتحنه:۱) نتیجه سازش با دشمنان را خیانت آنان و تحمل خسارات سنگین‌تر می‌داند:

﴿إِنْ یَثْقَفُوكُمْ یَكُونُوا لَكُمْ أَعْداءً وَیَبْسُطُوا إِلَیْكُمْ أَیْدِیَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ﴾؛ (ممتحنه: ۲) «اگر دشمنان بر شما دست یابند، با شما دشمنی می‌کنند؛ هرچند دست دوستی به آنان داده باشید. آنان در این صورت دست و زبان‌شان را به بدی به سوی شما می‌گشایند و دوست دارند که شما از این رهگذر کافر شوید». بر این اساس حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، با اشاره به ضرورت مقاومت نظام جمهوری اسلامی در برابر استکبار به رهبری آمریکا، تأکید می‌کنند، کسی نباید در اصل این ضرورت تردید و تصور کند؛ سازش با آمریکا می‌تواند مشکلات نظام سیاسی را کمتر نماید؛ زیرا دولت‌هایی که تسلیم زیاده‌خواهی‌های آمریکا شدند، متحمل خسارات بیشتری شده‌اند. (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۸/۱۳) ایشان با تأکید بر منطقی بودن و دستاورد بیشتر رویکرد مقاومت در مقایسه با سازش و تسلیم می‌فرماید:

«بعضی نسخه دیگری را تجویز می‌کنند، می‌گویند: تسلیم بشویم تا دشمن علیه ما موضع‌گری نکند؛ اینها نمی‌دانند که هزینه تسلیم شدن به‌مراتب بیشتر از هزینه مقاومت کردن و ایستادگی کردن است. بله، ایستادگی کردن ممکن است، هزینه‌ای داشته باشد؛ امّا دستاوردهای بسیار بزرگی دارد که صدها برابرِ آن هزینه برای ملّت‌ها ارزش دارد؛

امّا تسلیم شدن در مقابل دشمن عنود و لجوج و خبیث، جز لگدمال شدن، جز ذلیل شدن، جز بی‌هویّت شدن هیچ اثری ندارد. این قانون لایتخلّف پروردگار است... خدای متعال برای شما کم نمی‌گذارد و در مقابل مجاهدتی که انجام داده‌اید، پاداش این مجاهدت را به‌طور کامل به شما خواهد داد». (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۴/۹)

مقاومت جمهوری اسلامی ایران برای حفظ و تکمیل صنعت هسته‌ای، موشکی و دفاعی و... شاهد آشکاری بر این موضوع است. تجربه‌های متعدد نشان داده که تسلیم شدن در برابر فشارهای غرب به رهبری آمریکا جهت کنار نهادن صنعت هسته‌ای و یا قدرت موشکی، نه‌تنها کمکی به برداشته شدن تحریم‌ها و رفع تهدیدها نمی‌کرد؛ بلکه سایه جنگ را نیز بر ایران همانند عراق و لیبی و... می‌گستراند و هزینه‌ها را به‌شدت افزایش می‌داد. رهبر انقلاب با اشاره به شواهد تاریخی بیشتر بودن هزینه تسلیم در مقایسه با مقاومت می‌فرماید: «مقاومت البتّه هزینه دارد، بدون هزینه نیست؛ امّا هزینه تسلیم در مقابل دشمن بیشتر است از هزینه مقاومت.»

وقتی شما در مقابل دشمن تسلیم می‌شوید، باید هزینه بدهید. رژیم پهلوی در مقابل آمریکا تسلیم بود، هم نفت می‌داد، هم پول می‌داد، هم باج می‌داد، هم توسری می‌خورد! امروز دولت سعودی هم همین‌جور است؛ هم پول می‌دهد، هم دلار می‌دهد، هم بر طبق خواست آمریکا موضع‌گیری می‌کند، هم توهین می‌شنود؛ به او می‌گویند «گاو شیرده»! هزینه سازش، هزینه تسلیم، هزینه عدم مقاومت، از هزینه مقاومت به‌مراتب بیشتر است؛ هزینه مادّی هم دارد، هزینه معنوی هم دارد». (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۳/۱۴)

جنایات اخیر آمریکا و سگ هارش رژیم صهیونیستی در به شهادت فرماندهان ارشد مقاومت در کنار کشتار گسترده غیر نظامیان، گرچه به‌معنای واقعی نشان‌دهنده استیصال و درماندگی آنهاست؛ اما تکرار پیوسته این نکته که ما به دنبال گسترش جنگ نیستیم از سوی برخی مسئولان و حتی برخی اظهار نظرها مبنی بر ضرورت سازش و مماشات و دوستی با آمریکا نیز، در افزایش جنایات آمریکا و رژیم صهیونیستی بی‌تأثیر نبوده است. واقیت این است که اسرائیل یک غده سرطانی است که روزبه‌روز وضعیت این غده وخیم‌تر می‌شود و در صورت رها کردن آن، کل جهان اسلام را دربرمی‌گیرد.

چهل‌وپنج سال پیش بنیان‌گذار جمهوری اسلامی حضرت امام فرمودند: اسرائیل موجودی نیست که به او مهلت داده شود؛ اگر به او مهلت بدهید، خطرش بیشتر دامن جهان اسلام را خواهد گرفت. اکنون باید تکلیف جهان اسلام و جریان مقاومت با رژیم صهیونیستی روشن شود. امروز ما در یک جنگ حق علیه باطل قرار داریم و از آن، گریزی نیست. برای برقراری یک صلح پایدار در منطقه، کشورهای اسلامی و به‌خصوص محور مقاومت باید آمادگی چنین جنگی را داشته باشیم. ملاحظه دولت‌های اسلامی و برخی مسئولان از تشدید درگیری‌ها، آمریکا و رژیم صهیونیستی را جسورتر کرده و به‌همین دلیل، دامنه جنایات‌شان روزبه‌روز افزایش پیدا کرده و گسترده‌تر می‌شود؛

زیرا اسرائیل احساس می‌کند که کشورهای اسلامی به دنبال تشدید درگیری نیستند و با خیال راحت‌تری به جنایت‌های خود ادامه می‌دهد. نباید اجازه داد، این وضعیت بیشتر از این ادامه پیدا کند و باید با صراحت اعلام شود که ما آمادگی گسترش درگیری و جنگ سراسری با آمریکا و رژیم متجاوز صهیونیستی را داریم. بحمدالله قدرت مقاومت قدرت وسیعی است و در حال حاضر قلوب میلیاردها انسان آزاده در سراسر جهان اعم از مسلمان و غیرمسلمان، با جبهه مقاومت است. امروز ابعاد جنایات رژیم صهیونیستی بر همه مردم جهان روشن شده و یک بیداری انسانی را در سراسر جهان را شاهد هستیم؛ بنابراین باید از این فرصت استفاده کرد و با یک آمادگی کامل، به جنگ رژیم صهیونیستی و استکبار به رهبری آمریکا رفت. همین آمادگی برای ورود به یک جنگ پردامنه است که می‌تواند، دشمن را به عقب‌نشینی وادارد؛ چون آن‌ها به‌هیچ‌وجه آماده پذیرش یک جنگ تمام‌عیار نیستند.